

Sinan Çetin'in 'Mutlu Ol, Bu Bir Emirdir' Vurgusu Üzerine

Sinan Çetin'in 'Mutlu Ol, Bu Bir Emirdir' Vurgusu Üzerine

1500'lü yılların sonundan itibaren önce duraklama, sonra gerileme devrine giren Osmanlı, bunun nedenlerini sorgulamaktan uzak durdu. *1400*'lü yılların sonuna doğru gelişmeye başlayan *Rönesans* ve onu izleyen *reform* hareketlerinin Avrupa'nın hızla kalkınması ve birçok alanda önemli sıçramalar yapmasının temelini oluşturdu. Bu gelişmeler sanattan bilime, teknikten ekonomiye kadar hayatın her alanında kendini gösterdi. Gelişmelerin gerisinde kalan Osmanlı ise giderek eski gücünü yitirmeye ve küçülmeye başladı. Sonraki *2-3* asırlık sürede ise bunun nedenlerini araştırmak ve dönüşmek yerine kendilerine karşı üstünlük sağlayan Avrupa'nın (özellikle askeri) becerilerini öğrenmeye çalışarak onlara karşı durabileceği düşüncesini temel aldı. Bu da gelişen ve ilerleyen Batıyı sürekli olarak geriden takip etmeye çabalamanın ötesine geçemedi.

Her ne kadar Osmanlı hanedanı ve hepsi zaten bir biçimde saraya bağlı aydınları Batıyla yakınlaşıp, özel hayatlarını birçok anlamda Batıya uydurmuş olsalar da, toplumsal bir dönüşüm konusu asla gündeme gel(e)medi.

Ancak yine de Batıdaki bilim, sanat boyutundaki gelişmeler bir ölçüde Osmanlıda kabul görmeye başladı. Değişik amaçlarla Batıya giden Osmanlı aydınları oradaki toplumsal dönüşümler ve uluslaşma teorilerinden etkilenerek hem doğrudan aktarma hem de Osmanlı özeline ilişkin benzer düşünceler geliştirmeye çaba gösterdiler. Aslında Osmanlının son *200* senesi ve Türkiye Cumhuriyeti dönemindeki neredeyse *100* sene bu evril(eme)meyle geçti.

Fransız Devrim, *1789* (Tablo)

Fransız Devrimi (1789) sonrasında daha da ivme kazanan Avrupa toplumlarındaki değişim ve demokratikleşme eğilimleri, düşünülenin aksine Osmanlıda ilgiyle izlendi ve belli

ölçülerde de takip edilmeye çalışıldı. Bunun bir sonucu olarak (ve de Batının baskısıyla) açıklanan *Tanzimat Fermanı (1839)* Osmanlıdaki ilk resmi demokratikleşme hareketi olarak kabul edilir. Bu dönemden sonra padişahın mutlak hakimiyet yerine bazı güçlerinden meclis aracılığıyla arındırılacağı belirlenmiş oldu.

Tanzimat Fermanı Okunurken (Tablo)

Uluslaşma bilincinin giderek yayılmaya başlamasıyla Osmanlının kendi içinde olduğu kadar, öteki azınlıklarda da benzer bilinçlenme ve örgütlenme sürecine girildi. Bu da Osmanlı aydınlarının (yalnızca Osmanlıyı kurtarmak amacıyla) kendilerine yeni müttefikler aramasına neden oldu. Bunun en uygun altyapısı ise Anadolu'ydu. Önemli bir bölümü Müslüman olan, Türkçe konuşan bu topluluk Osmanlı tarafından büyük ölçüde dışlanmış olmasına karşın gelinen noktada öteki azınlıklara göre en uygun temel olabilecek nitelikleri taşımaktaydı. Onun için de Osmanlı aydınları giderek kendilerini *Jöntürk* olarak adlandırmaya başladı. Zamanla devlet içinde de olmak üzere *Ziya Paşa (1825-1880), Namık Kemal (1840-1888)* gibi birçok taraftar bulan bu düşünce Türk kavramına sarılarak çeşitli teoriler geliştirdi.

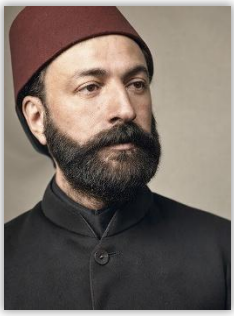

Ziya Paşa

Namık Kemal

Aslında birçok bakımdan Türkiye Cumhuriyeti döneminde ve bizzat *Atatürk (1881-1938)* tarafından geliştirilmiş gibi görünse de bu Türkçülük teorilerinin geçmişi daha önceki döneme dayanmaktadır. İlginç olanı, Türkçülük teorilerinin merkezi, Anadolu ve orada yaşayan halk olmadı. Örneğin *Kırım Savaşı (1853-56)* ve ondan önceki *Osmanlı-Rus Savaşı (1828-29)* döneminde Osmanlıya sığınan Müslümanlar, sonra da Balkanlardaki ulusal mücadelede yenilen Osmanlıların yine aynı biçimde Anadolu'ya doğru toplanma/daralma sonucu oralardan gelen Müslümanların[1] öncülüğüyle gündeme

Atatürk

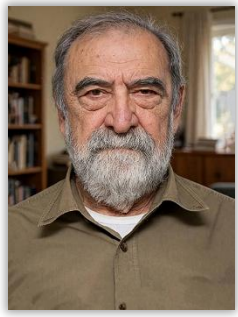

Murat Belge

[1] *Ziya Gökalp (1876-1924)* gibi, Anadolulu olup (etnik köken itibariyle) Türk olmayan insanların da Türkçülüğün teorisyenleri bulunmaktadır.

geldi. Bu daralma ve korkuya dayalı paranoyayı *Murat Belge 93 Harbi (1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı)* sonrasına bağlamaktadır. Bence bunu özellikle Kırım ve Kafkasya'dan gelenler göz önüne alındığında önceki *Osmanlı-Rus Savaşları*na *(1828-29* ve *1853-56)* taşımak daha doğru olur. Çünkü *93 Harbi* sonrasında önemli göçler olmasına karşın bu savaş sonrasında klasik işgalci zulmü (tabii ki işgale uğrayan toplulukların paniğini yabana atmamalı) *1828* ve sonrasındaki boyutta değildir. Temelde Anadolu'yu şekillendiren ve giderek Türkçülük etrafında söylemlere yakınlaştıran süreç *1877-78*'de değil bundan *50* yıl önce başlamıştır. Anadolu'nun sosyolojik özelliklerine bakıldığında göç eden toplulukların uzun süre, en az birkaç kuşak, kendilerini geldikleri yerle ifade etmeleri çok önemlidir. Kişi bir yerde doğmuştur, orada büyümüştür ama biyografisinde çoğu zaman 'aslen bilmem nerelidir' kavramı geçer. Yani Sivas'a yerleşen Güney Kafkasyalı toplulukların Sivaslı olmaları için en az bir asır geçmesi gerekti. Oysa *1. Dünya Savaşı (1914-18)* döneminde Kırşehir'e göçen Artvinliler halen Artvinli derneği kurarak kendilerini ifade etmektedirler. Öte yandan Balkanlar ve Kırım çevresinden gelen insanlar yaşadıkları şeylerden dolayı duygu olarak da bu dönüşümü daha hızlı yaşamış, hatta uç noktalara varan zorlamalara girmiş olduklarını da unutmamak gerekir.

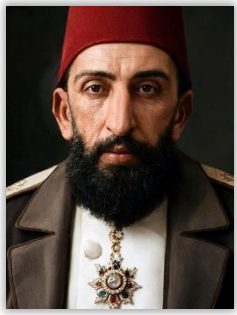

2. Abdülhamit

Türkçülük (aslında pratikte çoğu zaman ve ağırlıkla Müslümanlık olarak yürümüştür) *İttihat Terakki Cemiyeti* tarafından yapılan darbeden[2] *(1909)* sonra çok kısa sürede ivme kazanıp öteki dini ve etnik kesimlerin ortadan kaldırılmasına dönüşmüştür. Bunun da geçmişi zaten *Abdülhamit*'in *(1842-1918)* gayrimüslim grupları 'makul' düzeyde tutma uygulamasına dayanmaktadır. Yani *Abdülhamit*'in Hıristiyanları belli bir sayıya indirme ve orada tutma çabası *İttihat Terakki* iktidarında (daha sonra Nazilerde iyice belirginleşecek olan) 'nihai çözüm' uygulamasına dönüştü.

Sonraki onyıllarda giderek daha da ilgi ve taraftar bulmaya başlayan Türkçülük akımıyla örtüşen *İTC* görüşlerine bağlı olarak birçok şey geriye doğru yeniden tanımlanmaya ve yazılmaya başlandı. Böylece de tarihten edebiyata her şey bu ideolojik yapıya uygun hale getirildi.

Özellikle Cumhuriyet *(1923)* sonrası yeni bir ulus yaratma çabasıyla iyice abartılan bu durumla yeni ulusal kahramanlar icat edildi ama daha çok bir biçimde topluma mal olmuş olanlar Türkleştirilerek (ve hemen her şeydeki gibi Müslümanlaştırılarak) sahip çıkıldı.

Yunus, Köroğlu gibi halk içinde bilinen ve önemsenen birçok isim ciddi manipülasyonlarla farklılaştırıldı.

[2] Aslında bu tarih *İttihat Terakki* ile anılan ilk darbe olarak kabul edilmesine karşın bu görüşün ilk darbesi *Sultan Abdülaziz*'e *(1830-1876)* karşı yapılandır. Bu darbe o zamanki şeyhülislamın da onayıyla *Ziya Paşa (1825-1880)* önderliğindeki *Jöntürkler* tarafından gerçekleştirildi.

Örneğin yalnızca kısa bir süre Rumeli'de (Anadolu) dolaşan ve geri döndüğü kabul edilen *Yunus İmir* bir süre sonra Anadolulu *Yunus Emre* oldu ve birden çok yerde mezarları ortaya çıktı. Halk içinde sevilen, değer verilen kişiliklere değişik yerlerde sahip çıkılması ve kendilerine mal edilmesi olarak açıklansa da burada önemli bir ayrıntı göz ardı edilmektedir. Yani *Yunus*'a Anadolu'nun herhangi bir yerinde sahip çıkılması onun oralı olduğunun göstergesi değilken, bilinçli olarak bu durum sanki bir kesinlikmiş de yeri tam belli değilmiş havasına sokuldu.

Yunus Emre

Köroğlu aslında Asya ülkelerinin çoğunda, Kafkasya ve Kuzeydoğu Anadolu'da birçok bakımdan somut gibi görünen verilerle beslenerek aktarılan bir anlatı olmasına karşın bütün temelinden koparılarak ve anlatıda geçen isimler üzerinde oynanarak başka mekanlara taşındı. Örneğin bir el çabukluğuyla *Palu Beyi*, *Bolu Beyi*ne, Çenlibel Çamlıbel'e dönüştürüldü.

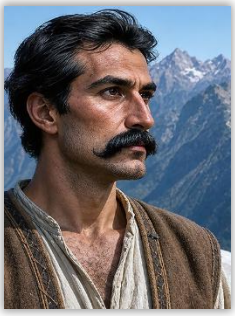

Köroğlu

Asıl sorun halk arasında yaygın olarak bilinen bu anlatılar resmi kayıtlara istendiği türde geçirildiğinden birkaç kuşak sonra her şey tarihsel bir geçmişe bile sahip edilmiş oldu. Sorgulamak, tersini (daha doğrusu aslını) yazmak mümkün olamadı.

Zorla yürütülen bu resmi ideoloji öylesine bir hal aldı ki, söz gelimi koca bir Roma ya da Yunan uygarlığı yok kabul edilerek Türklerin[3] öteki 'aşağı' kültürlere ve toplumlara ne kadar çok şey kattığı[4] gibi bilim dışı tuhaflıklar resmiyet kazandı. Bunu ilk iddia edenler inanmamış ama itaat gereği böyle yapmış olabilirler. Ancak birkaç kuşak sonra bunun tersini iddia etmek bir yana sorgulamaya kalkışmak bile tehlikeli bir hal aldı.

En zor tarafı da hayatın içinde ve herkesin bildiği uygulamaları (yorum değil) dile getirmek bile tehlike oluşturacak biçime dönüşebilmektedir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde (büyük ölçüde *1938*'e kadar sürdü) Türkçe müziğin yasak olması, radyolarda çalınmaması konularını, halk müziği yasağının daha da uzun sürdüğü, konservatuarda halk müziği eğitiminin ilk kez ancak Cumhuriyet kurulduktan *52* yıl sonra *(1975)* verilmeye başlandığını, bunun nasıl bir paradoks olduğu vs. *1997* yılında 'Ela Gözlüm-Türküler' adlı araştırmamda ayrıntılı olarak ele almıştım. Galiba *2000*'li yılların sonuna doğru bu konuyu *Sinan Çetin* de

[3] Zaman olarak Osmanlılardan söz edilse de her şeyin zaten bilmem kaç bin yıldır Türk olduğu paranoyasından dolayı Osmanlılar için bile artık Türk kavramı kullanılmakta.

[4] *Fuad Köprülü*'nün *(1890-1966)* »Bektaşiliğin İç Yüzü« *(1950)* adlı araştırmasında bu görüşler ayrıntılı olarak aktarılmaktadır.

küçük bir film haline getirdi. 'Mutlu Ol, Bu Bir Emirdir' adıyla ve müthiş çarpıcılığıyla anlattığında tepkiler dehşet vericiydi.

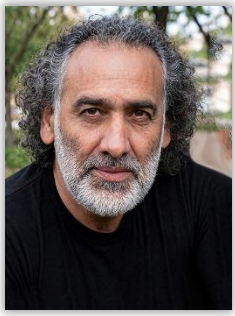

Sinan Çetin

»*Sinan Çetin* bunları uyduruyormuş, zaten bilmem kimin adına bu tür filmleri çekiyormuş, bilmem kim finanse ediyormuş, *Atatürk*'ün sevdiği türküler bile varmış, böyle bir şey mümkün olabilir miymiş,« gibi 'bilimsel' yorumlar yapılmıştı. Bu insanların birçoğu buna gerçekten inandıkları (bildikleri değil) için söylüyorlardı.

Cumhuriyet döneminin demokratik bir işleyiş üzerine oturması yerine mutlakıyetten farkı olmayan bir tapınmayla her şeyi bir insanın ağzından çıkan (ya da çıkartılan) sözlere bağlamayı da normalleştirebilmektedir. Ondan sonra tartışmanın, (yanlış ya da doğru) başka bir şey iddia etmenin imkanı da ortadan kalkabilmektedir. *Atatürk*'ün sevdiği türkülerin bulunması Türkiye Cumhuriyeti yasalarından bağımsız bir şeydir. Yani başka bir deyişle, *Atatürk*'ün her söylediği ya da davranış biçiminin yasa olarak kabul edilir hale gelmiş olmasındaki antidemokratik anlayışa vurgu yapmak istiyorum. Sorun *Atatürk*'ün türkü sevmesi olarak algılandığında zaten tersini, yani türkünün yasak olabileceğini düşünmek mümkün olmaktan çıkarılmaktadır. Oysa sıradan bir ifadeyle, *Atatürk, Ürgüplü Refik*'i *(1907-1945)* dinleyip beğenebilir ve bu beğenisini ifade etmek için *Başaran* soyadını bahşedebilir. Ancak bu yine de *Refik Başaran*'ın türkülerinin radyoda çalınmasının önünü açmaz. Olayın kendisinden ve sonraki nesillere yaptığı olumsuz etkilerin yanında bu tür çelişkilerin bulunabileceğini belirtmeye çalışıyorum.

Cumhuriyet Köylüsü Emir Üzerine Mutlu Olurken

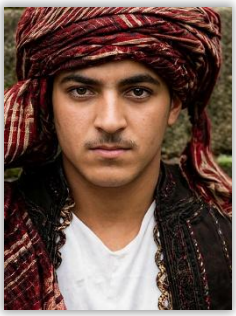

Refik Başaran

Sovyetler döneminde, bir yandan materyalist düşünce biçimi, işi tüm inanç kurumlarını ortadan kaldırmaya vardırırken, bir yandan da metafizik ögeler üzerine gizli araştırma merkezleri kurulmaktaydı. Ya da *Lenin*'in *(1870-1924)* yanına gömülen *Stalin*'in başka yere nakledilmesinde *Kruşçev*'in *(1894-1971)* meşhur *SBKP*'nin *20*. kongresinde *Stalin*'e *(1978-*

1953) ilişkin yaptığı konuşmanın yanında başka bir merkez komitesi üyesi, gördüğü rüyada *Lenin*'in kendisine, yanında yatan *Stalin*'den dolayı duyduğu huzursuzluğu anlattığını belirten konuşmasından etkili olduğu bilinmektedir.

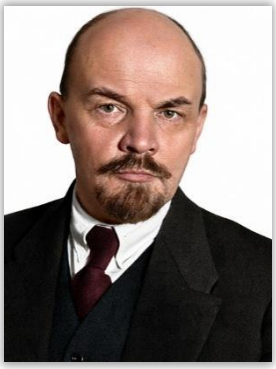

Lenin

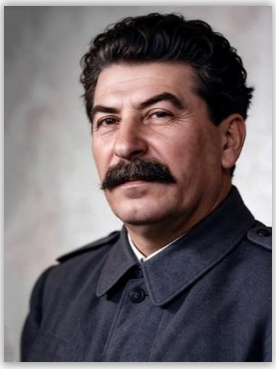

Krusçev

Stalin

İşte belki de tıkanmanın en belirgin olarak ortaya çıktığı yer burasıydı. İnandıklarından dolayı savunduklarının gerçekle örtüşmesi gerekmiyordu. Yani daha üstünden *100* yıl bile geçmemiş şeyleri gerçeklikten çıkarıp inanma boyutuna taşıyınca en modern gibi görünen kuşaklar bile hiçbir şeyi sorgulamadan kabul eder duruma gelmişlerdi. Bu da kimin doğruyu söylediğinden öte, doğrunun araştırılmasının başlı başına suç haline gelebilmesi demekti.

Çoğu zaman (eğer başka bir savunma imkanı kalmamışsa) 'kırmızıçizgi', 'saygı sınırları' gibi gerekçeler merkeze oturtulmaktadır. Yani doğruyu söylemek ve söylememek arasındaki belirleyici kriter saygı(sızlık) olmaktadır. Bunun gerekçesi ne olursa olsun en kestirme tanımı herhalde şöyle olurdu: Bilimin bittiği yer.

Evrim teorisinden söz eden birini dine hakaret boyutuna taşımayı becermek de bir marifet olmalı. Ya da demokrasiden yana olan birinin proletarya diktatörlüğünü savunmayı hangi mantıkla açıklayacağı merak edilebilir. Bilim böyle işler çünkü.

Özetle, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra radyolarda hangi tarihlerde müziğin çalınıp çalınmadığını ortaya çıkarmak bilmem kaç bin yıllık Hitit tarihini ortaya çıkarmaktan daha mı zor acaba? Eğer böyle bir zorluk varsa, zaten bunun kendisi yeterince açıklayıcı olmaktadır.

Oysa bildiklerim itibariyle anladığım kadarıyla *Sinan Çetin* tam da buna vurgu yapmaya çalışmıştı.

İlgili film aşağıdaki bağlantıdan izlenebilir:
https://www.youtube.com/watch?v=r7b-7oE7PoI